

Eesti noorte hinnangutest tööturule sisenemise võimaluste kohta

Signe Tõnismäe, Tartu Ülikooli Euroopa kolledži magistrant
Ulrika Hurt, Tartu Ülikooli Euroopa kolledži Euroopa õpingute magistriprogrammi projektijuht

Noorte arvates käsitletakse tööhõive ja tööturule sisenemise probleeme meediaväljaannetes, mis ei ole nende hulgas populaarsed.

Euroopa Liidu Nõukogu võttis 26. novembril 2009 vastu Euroopa Liidu noortevaldkonna uue koostööraamistiku (2010–2018), millega Euroopa Liidu liikmesriikide valitsused leppisid kokku valdkonna eesmärkides ja tegevustes. Koostööraamistiku üks osa on struktureeritud dialoogi elluviimine noorte ja otsustajate vahel. Struktureeritud dialoog põhineb 18-kuulistel töösüklitel, selle teemad vastavad Euroopa koostöö üldprioriteetidele samal perioodil ning seda koordineerib Euroopa Komisjon. Aastatel 2010–2011 on konsultatsioonide teema noorte tööhõive ja sisenemine tööturule.

Eesti Noorteühenduste Liit tegi nimetatud Euroopa Liidu konsultatsioonide raames 2010. aasta augustis noorte hinnangute kohta *online*-küsitluse vormis uuringu järgmistel teemadel: ligipääs tööturu- ja karjääriinfole ning sotsiaalteenustele, soovitud töökohale saamise võimalused, mitteformaalse õppe ja praktika olulisus töökoha leidmisel ning töö ja kooli kombineerimise vajadus. Lisaks hinnangutele ja praeguse olukorra kirjeldusele oodati noortelt ettepanekuid olukorra parandamiseks.

Küsitluses osales kokku 1371 noort vanuses 15–30 aastat. Artikkel annab ülevaate uuringu tulemustest, tutvustab noorte pakutud lahendusi ja võimalikke poliitikasoovitusi.

Uuringu taust ja eesmärgid

Uuringu eesmärk oli saada teavet, hinnanguid ja soovitusi, millele tugineda Euroopa Liidu noortepoliitika konsultatsiooniprotsessis.

Ettepanekuid oodati järgmistele Euroopa Komisjoni esitatud küsimustele.

- Kuidas parandada infolevi ja nõustamist, et tagada noortele parem ligipääs tööturule töötaja või ettevõtjana?
- Kuidas mitteformaalset haridust rohkem tunnustada?
- Kuidas tagada noortele parem ligipääs sotsiaalsetele tagatistele ja vältida nende sattumist olukorda, kus nad vajavad sotsiaalabi?
- Kuidas toetada noorte senisest sujuvamat sisenemist tööturule ning korraldada tõhusamalt praktikaid?
- Kuidas tagada noortele parem ligipääs headele ja nende haridusele vastavatele töökohadele?
- Kuidas saab noorsootöö aidata kaasa nimetatud lahenduste leidmisele?

Metoodika, valim ja vastanute profiil

Uuringu metoodikana kasutati kvantitatiivset analüüsi lahtiste ja kinniste vastustega - *online*-küsimustiku tulemuste alusel. Andmete kogumiseks avati augustis 2010 kolmeks nädalaks Eesti Noorteühenduste Liidu kodulehel ankeetküsimustik ning kutsuti juhuvalimi alusel valitud noori vanuses 15–30 aastat seda küsimustikku täitma. Küsimustikuga seotud infot levitati noortele kättesaadavate infokanalite kaudu (noorteühenduste veebilehed, e-posti listid, sotsiaalmeedia) ning avalikel noorteüritustel (sealhulgas 12. augustil 2010 Tartu noortepäeval).

Küsitlusele vastas kokku 1371 noort vanuses 15–30 aastat. Vastanutest 72 protsenti (984 vastanut) olid naised ja 28 protsenti (387 vastanut) mehed. 33 protsenti küsitlusele vastanutest olid 15–19-aastased, 47 protsenti 20–24-aastased ja 20 protsenti 25–30-aastased.

Veidi üle poole kõigist vastanuist (50,4%) osaleb tööturul (kas õpingute kõrvalt osaliselt või ainult töötades), 41,1 protsenti ainult õpib ega tööta.

Kogu valimist ainult 13,1 protsenti vastanuist üksnes töötab ega õpi üheski haridusasutuses (tabel 1), 5,4 protsenti ei õpi ega tööta, kuid sooviks seda teha, ning 3 protsenti on kodused (lapsehoolduspühkudel).

Peamised uuringutulemused

Ligipääs tööturu ja karjäärivõimaluste infole. 45 protsenti küsitlusele vastanud noortest leidis, et internetis peaks olema rohkem infot tööturu ja karjäärivõimaluste kohta. Kuigi info on internetis olemas, näitab nii suur osakaal pigem seda, et noored ei tea, kust infot leida. Uuringus osalenud tegid ettepaneku tutvustada paremini eeskätt noortele suunatud portaale, kuid ka keskset riiklikku infoportaali eesti.ee. Teiseks tõid noored välja, et teave mitmesuguste võimaluste (näiteks toetused, töötutele pakutavad teenused, kõrghariduse võimalused) kohta võiks olla kättesaadav nende tarbitavate meediakanalite, sealhulgas sotsiaalmeedia (näiteks *Facebook*) vahendusel.

Karjäärinõustamine. 68 protsenti küsitluses osalenutest arvas, et ligipääs karjäärinõustamise teenusele on “raske” või “pigem raske” ning 57 protsenti kinnitas, et karjäärinõustamise teenuseid peaks olema rohkem. Avatud küsimuste vastustena sooviti nii mentorivõrgustiku kui ka karjäärivaliku ainete loomist õppekavade osana. Uuringus osalenud noored soovitasid, et karjäärivalikuga seotud aine peaks olema kohustuslik 9. klassis (see on põhikooli viimases astmes, seejärel on edasiõppimine vabatahtlik) ja keskkooliastmes. Noorte arvates peaks karjäärinõustamist rahastama riik ning karjääriplaneerimise õppeaine kuuluma riiklikku õppekavasse.

Ettevõtlusega alustamine. Väga suur hulk noori leidis, et kui on olemas mentorivõrgustik, oleksid nad valmis alustama oma ettevõttega. Siiski nimetas 55 protsenti vastanutest, et tähtis on ka riiklik stardikapital/stardilaen, mida saaks samuti kasutada mittemateriaalseteks investeeringuteks.

Mitteformaalse hariduse ja töökogemuse tunnustamine töölevõtmise käigus. Kuigi 61 protsenti vastanutest oli seisukohal, et mitteformaalset töökogemust ei saa akadeemilise ja formaalse haridusega võrdsustada, märgib 70 protsenti noortest oma koolivälise tegevuse, projektid ja koolitused alati elulookirjeldusse, kui mõnele töökohale kandideerivad.

Julgus töötukassasse pöörduda (ja end töötuna registreerida). 32 protsenti noortest tunnistas, et nad pöördusid töötukassa poole “kohe, kui on kaotanud töö”, 35 protsenti kinnitas, et teeksid seda siis, “kui rahaline olukord seda nõuab”.

Tabel 1. Eesti Noorteühenduste Liidu küsitlusele vastanute profiil

Vastanute profiil	Vastanute % *
Õpin kõrgkoolis (ülikool, rakenduskõrgkool), töotan	22,2
Õpin kõrgkoolis (ülikool, rakenduskõrgkool), ei tööta (kohustusliku praktika tegemine ei ole töötamine)	21,5
Õpin gümnaasiumis, ei tööta (kohustusliku praktika tegemine ei ole töötamine)	13,8
Ei õpi, ainult töotan	13,1
Põhiliselt töotan, kuid lisaks õpin töötamise kõrvalt	8,3
Ei õpi täisajaliselt, olen töötu (suudaksin ja tahaksin töötada, aga tööd ei ole; tervislikel põhjustel ajutiselt mittetöötamine ei ole töötus)	5,4
Õpin gümnaasiumis, töotan	5,1
Olen kodune, lapsehoolduspuhkusel	3,0
Õpin põhikoolis	2,9
Õpin kutseõppeasutuses, ei tööta (kohustusliku praktika tegemine ei ole töötamine)	2,9
Õpin kutseõppeasutuses, töotan	1,7
KOKKU (1371 vastanut)	100

* Markeeritud vastanute hulk erinevate vastuste lõikes, kes osalevad tööturul.

Juurdepäas tööhõivega seotud infole

Tööhõivega seotud infot pidas pigem kergesti või kergesti kättesaadavaks (kokku) 68 protsenti internetiküsitlusele vastanutest, teisalt leidis sama suur hulk noori ka seda, et juurdepäas tööhõivega seonduvale nõustamisele on üsna raske.

Kui vastajatel paluti märkida, kuidas saaks viimati nimetatud olukorda parandada (riiklike meetmete või Euroopa Liidu abiga), siis üle poole vastanuist väitis, et nõustamine ja juurdepäas tööhõivega seonduvale nõustamisele peaks olema kergemini kättesaadav.

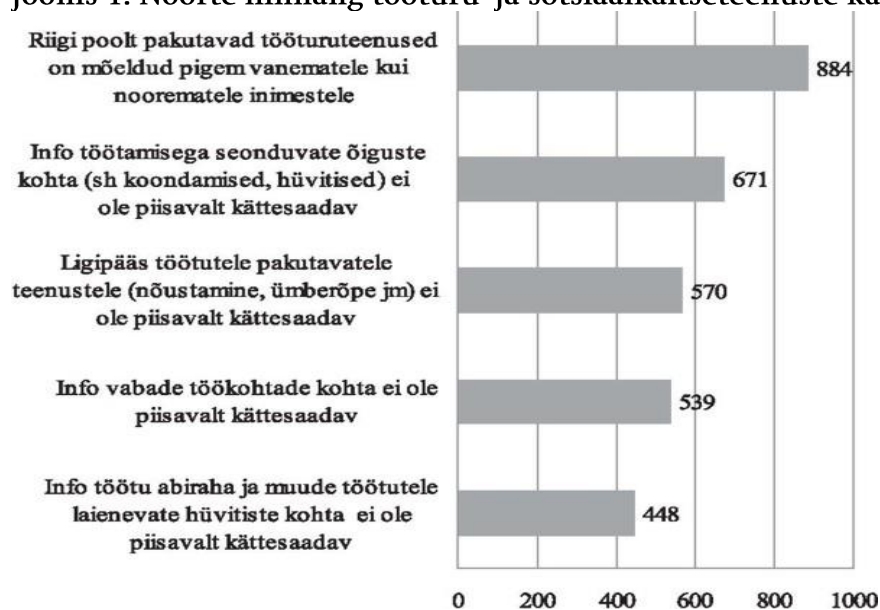
57 protsenti küsitlusele vastanutest (781 noort 1371-st) nõustus väitega, et “karjäärinõustajaid ja infospetsialiste peaks olema rohkem ning juurdepäas neile lihtsam” ning 48 protsenti oli arvamusel, et “info nõustamisvõimaluste kohta peaks olema paremini kättesaadav”.

Valdav osa vastanutest märkis ka seda, et peamisi probleeme teabe edastamisel noortele on see, et informatsiooni antakse nendes meediaväljaannetes, mis ei ole noorte seas populaarsed ja mida nad ei loe. Alternatiivina tuleks kommunikatsioonis alati kaaluda sotsiaalmeediat ning populaarsemaid veebikeskkondi, mida noored sagedamini külastavad.

Üks võimalus tagada noorte juurdepäas kvaliteetsetele töökohtadele, toetusprogrammidele ja teabele on teha seda erinevate, noortele suunatud teabeürituste, näiteks infoseminaride ja konverentside kaudu. Uuringus osalenud noorte arvates meelitavad lõbusaid elemente sisaldavad avalikud sündmused kohale rohkem noori ning tagavad teabe laiemale leviku.

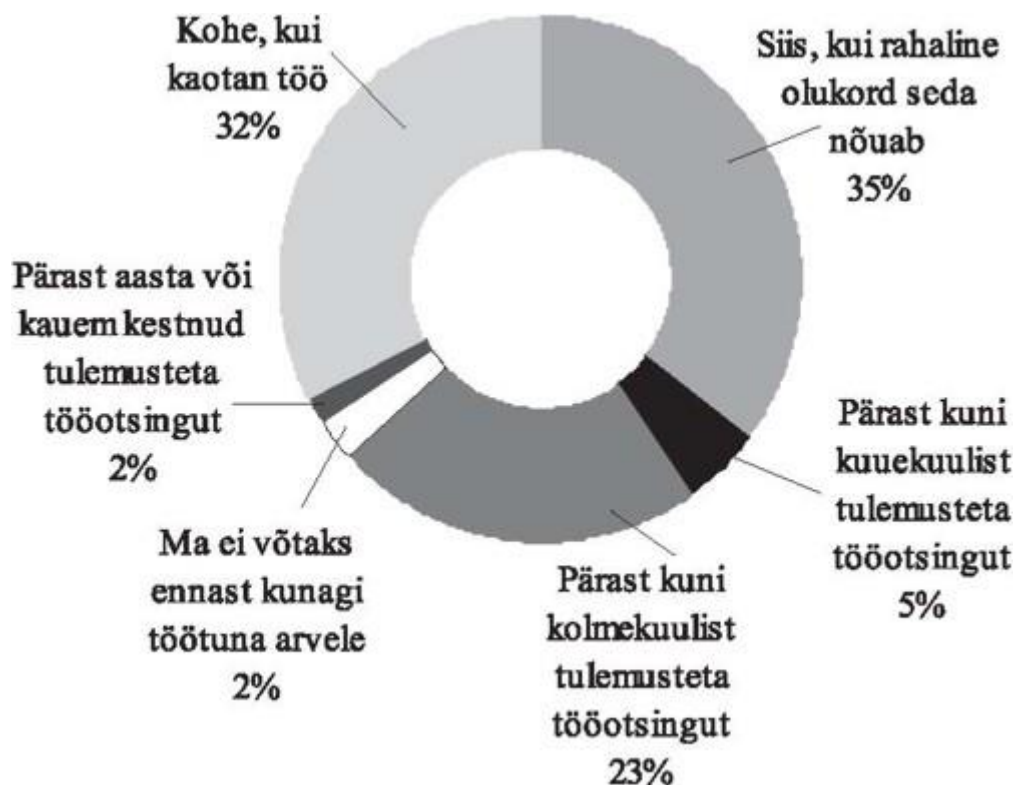
Oli ka neid, kes arvasid, et tööjõuturu kohta informatsiooni võiks noortele edastada televisiooni kaudu. Just viimase vahendusel saaks noori teavitada nii kvaliteetsetest töökohtadest ja toetusprogrammidest kui ka muust sellisest informatsioonist. Teavet võiks levitada reklaamide või noortele mõeldud saadete vahendusel.

Joonis 1. Noorte hinnang tööturu- ja sotsiaalkaitseteenuste kättesaadavusele

Märkus: Märkida võis mitu vastust, vastanute arv 1371.

Joonis 2. Millises olukorras võtaksid noored end töötuna arvele (n=1371)?

Juurdepääs tööturuteenustele

64 protsenti *online*-küsitlusele vastanutest leidis, et peamisi takistusi noorte tööjõuturule siirdumisel võib olla ka see, et valdav osa töötutele mõeldud töötushüvitistest on suunatud pigem vanemale generatsioonile kui noortele (joonis 1). 33 protsenti oli lisaks eespool nimetatule arvamusel, et töötü abirahaga seonduv informatsioon ei ole hõlpsasti kättesaadav ja 42 protsenti vastanutest märkis, et sama kesiselt on kättesaadavad ka töötutele mõeldud teenused (sealhulgas nõustamine, ümberõpe jms).

Kui noortel paluti märkida, millises olukorras nad töötukassa poole pöörduksid, siis 32 protsenti vastas, et nad teeksid seda niipea, kui on kaotanud töökoha, 35 protsenti vastanutest aga märkis, et nad teeksid seda siis, kui nende rahaline olukord seda nõuab (joonis 2).

Sisenemine tööjõuturule

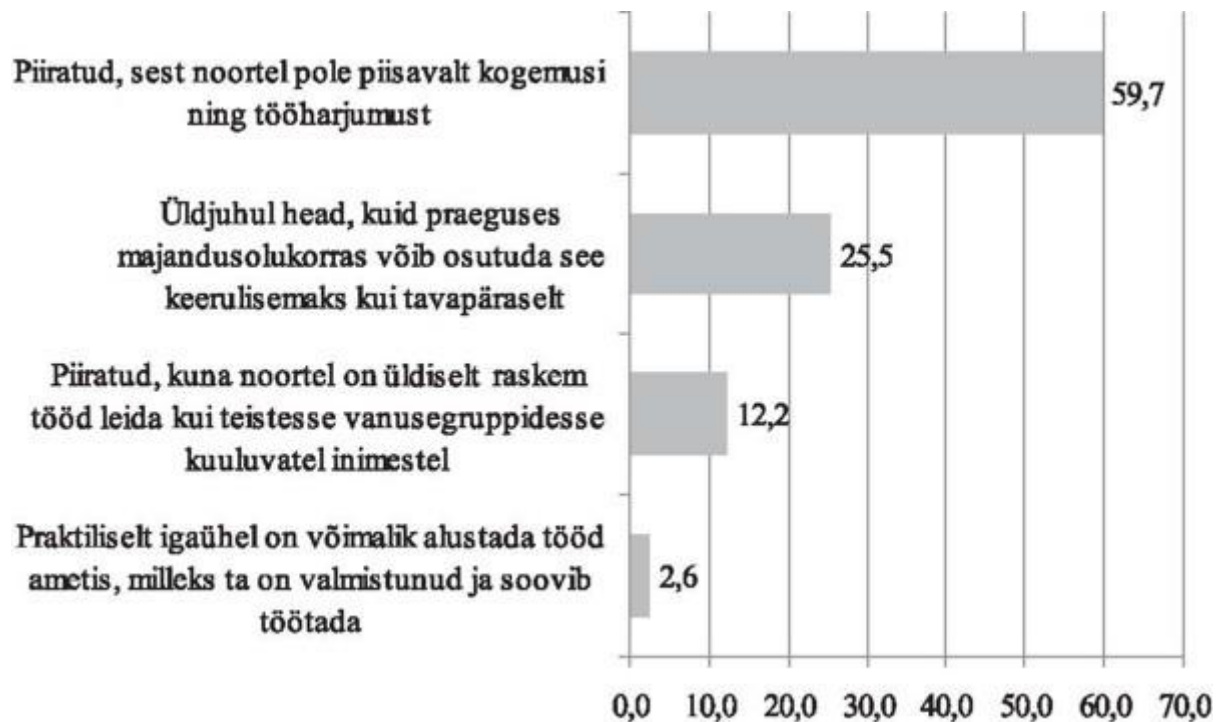
Enamik vastanuid (60%) leidis, et nende võimalused saada tööd, mis vastaks nende elukutsele, on üsna väike, sest noortel pole eelnevat töökogemust (joonis 3). Seetõttu ei ole noored ka eelistatud. Küsimusele, kuidas võiks seda olukorda parandada, vastas 70 protsenti, et selleks tuleks suurendada ja toetada praktikavõimalusi.

Teise ettepanekuna toodi välja, et noortele tuleks senisest enam pakkuda informatsiooni ja nõustamist nii töölepingute kui ka maksude vältimise, lepinguta töötamise ja nendega seonduvate riskide kohta. Noored tegid ettepaneku organiseerida sotsiaalne kampaania "Tagasiside tööle kandideerijale", sest noored vajavad ettevõtetelt tagasisidet, see aitab neil tagada edu järgmistele töökohtadele kandideerimisel.

Noored arvavad, et valitsus peaks toetama tööandjaid, kes soovivad noori tööle võtta (vähendada ettevõtete makse vms). Peaaegu pool vastanutest (47,7%) kinnitas seda ideed, olles ühiselt seisukohal, et riik ja Euroopa Liit peaksid “seadusega kehtestama noorte inimeste töölevõtmisel soodustused asutustele ja firmadele”.

Samal ajal tuli noorte vastustest välja ka praktikaperioodi pikendamise soov. 48 protsenti küsitletutest märkis, et üks võimalus olukorda parandada on teha seda riiklike ja Euroopa Liidu tasandi õigusaktide abil. Õigusaktid peaksid toetama ja pakkuma hüvitisi ettevõtetele, kes pakuvad praktikakohti noortele. 60 protsenti vastanutest (950 vastajat 1371-st) märkis *online*-küsitluse vahendusel ka seda, et riikide valitsused ja Euroopa Liit “peaks looma ja toetama praktika võimalusi”. Noored olid lisaks eelnevale ka seisukohal, et tööandjad võiksid sõlmida töötajatega sponsorluslepingud, millest oleks kasu mõlematel osalejal – noored saaksid hariduse ja ettevõtte haritud noori.

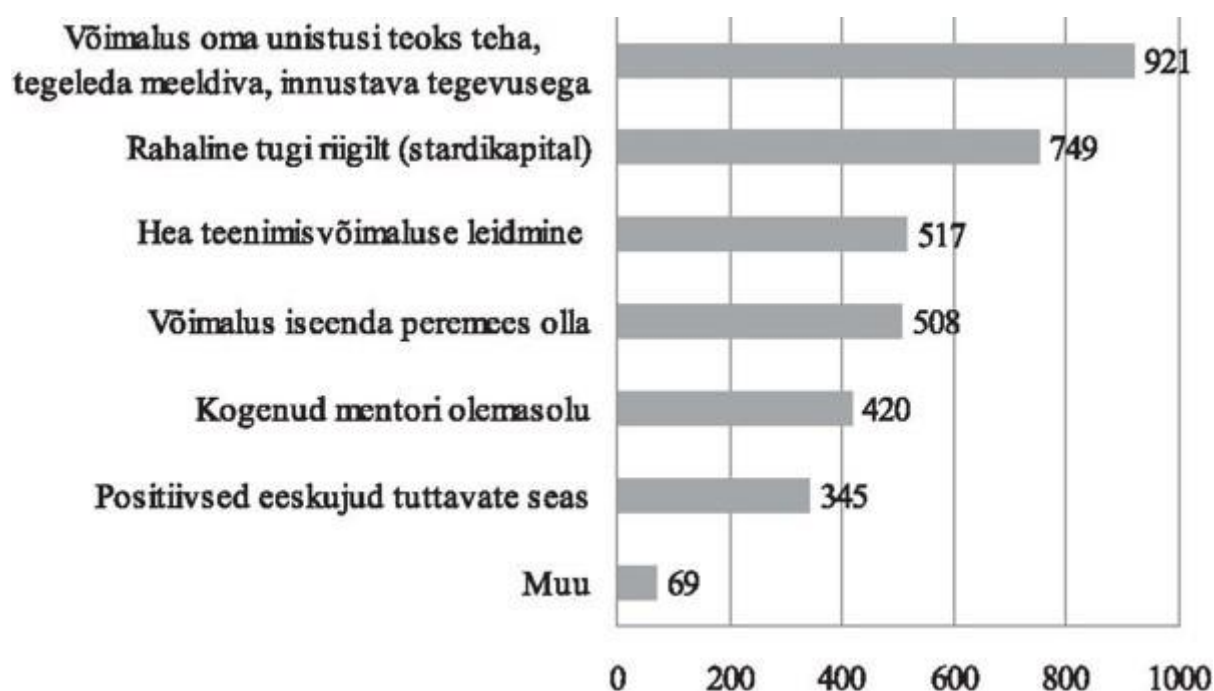
Joonis 3. Noorte hinnangud võimaluse kohta saada tööd soovitud ametis (% vastanutest)

Joonis 4. Kas noortel on raske või kerge saada hästitasustatud tööd (% vastanutest)?

Joonis 5. Mis motiveerib noori ettevõtjaks hakkama?

Märkus: Märkida võis mitu vastust, vastajaid oli 1371.

Ettevõtlus

Suur hulk küsitluses osalenutest märkis, et kui neil oleks rahaline toetus (ehk stardikapital) ja nad näeksid häid võimalusi “raha teha”, järgiksid nad oma äriunistusi ning hakkaksid ettevõtjaks (joonis 5).

Kõigi vanuserühmade esindajad tähendasid, et äri stardikapital ja laenuks peaksid olema laialdasemalt kättesaadavad. Vastustest võis välja lugeda ka seda, et noortele tundub stardiabile kandideerimine liiga bürokraatlik. Neil puudub projektide ja taotluste kirjutamise oskus ning nad arvavad, et toetusi jagatakse ainult riistvara ostmiseks, mitte innovaatiliste ideede ning intellektuaalsete kaupade ja teenuste tarbeks.

Gümnaasiumiõpilased olid seisukohal, et ettevõtluse alustamist tuleks õpetada igas koolis ja kõikidele õpilastele, kes on sellest huvitatud.

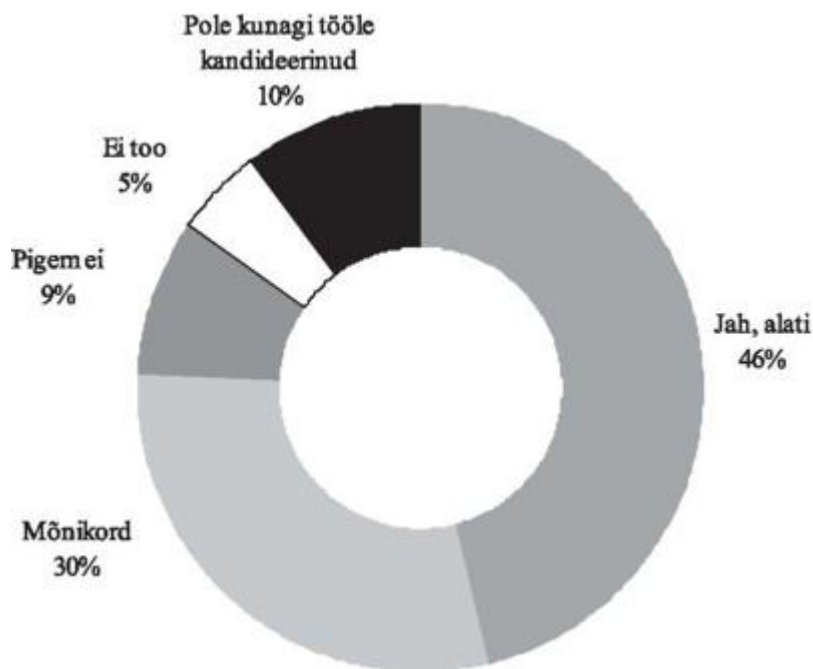
Mitteformaalse hariduse tunnustamine

Peaaegu kõik küsitlusele vastanud noored, kes õpivad praegu keskhariduse tasemel, on ühel või teisel moel puutunud kokku mitteformaalse haridusega (noorteklubi, noorteorganisatsioonid jms). See omakorda tähendab, et selleks ajaks, kui need noored omandavad keskhariduse, on neil võrreldes noortega, kes kooliväliselt aktiivsed ei ole, laiem teadmiste baas ning eeldatavasti ka rohkem praktilisi ja sotsiaalseid oskusi.

27 protsenti vastanutest arvas, et seda tüüpi kogemused on väga olulised ning neid tuleks hinnata samamoodi kui akadeemilisi teadmisi. Hindamine on tähtis eeskätt neile, kellel on noorteorganisatsioonis tegutsemise kogemus või läbitud noorteseminarid ning kes kandideerivad esimesele töökohale ja kellel puudub varasem praktika või töökogemus, mida elulookirjelduses nimetada.

Need vastajad olid seisukohal, et senisest enam peaks olema nii riiklikke kui ka Euroopa Liidu õigusakte, mis teevad soodustusi just nendele ettevõtetele, kes toetavad mitteformaalset haridust kas praktikakohtade või noorte palkamisega.

Joonis 6. Kas tööle kandideerimisel tuuakse esile mitteformaalses õppes (huviringides, noorteühenduses jm) omandatud kogemusi ja oskusi?

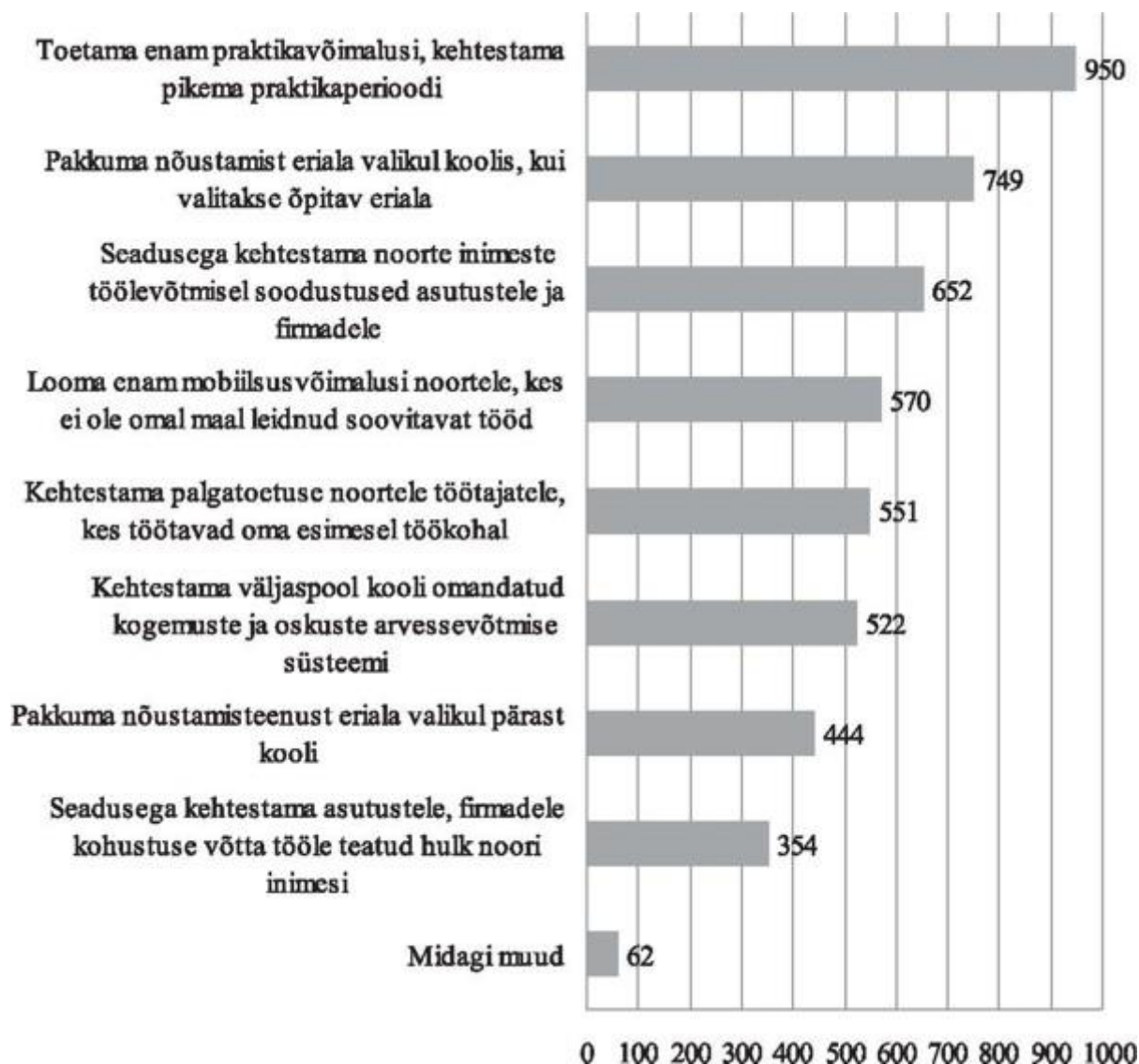

Sotsiaalne dialoog

59 protsenti *online*-küsitluses vastanutest arvas, et noortel oleks võimalik osaleda sotsiaalses dialoogis noorteorganisatsioonide vahendusel.

Noorteorganisatsioonid tuleks kaasata sotsiaalsesse dialoogi kui partnerid. 39 protsenti vastanutest oli nõus, et noorteorganisatsioonid tuleks kutsuda sotsiaalsesse dialoogi ühe osapoolena. Teisisõnu, noorteorganisatsioone tuleks kaasata erinevate asutuste esindustesse, sealhulgas riiklikud ja kohalikud omavalitsused, tööandjad ja ettevõtted ning ühingud. Peaaegu sama suur osa vastanutest (38%) leidis, et haridus- ja teadusministeeriumi noorteosakonnal peaks olema selles küsimuses suurem roll. Ligi 14 protsenti vastanutest tähendas, et noored tuleks kaasata sotsiaalsesse dialoogi erinevate, sealhulgas poliitiliste noorteorganisatsioonide kaudu.

Joonis 7. Mida peaksid tegema riik ja Euroopa Liit, et lihtsustada noortel pärast õpinguid töökoha leidmist?

Töö ja eraelu ühitamine

Kolmandik (33%) küsitluses osalenutest leidis, et eraelu ja töö ühitamine ei ole probleem, sama palju vastajaid (33%) aga märkis, et üsna sageli on eraelu ja tööd ühitada raske.

Suur hulk vastanutest, kes õpivad ja töötavad korraga, väitis, et peamisi probleeme eraelu ja töö ühitamisel on see, et tööandjad võivad suhtuda õppimisse kui töötaja eraelu küsimusse, saamata aru, millises ulatuses võiks õppimine tuua kasu ka ettevõttele. See omakorda tähendab, et kui noored soovivad edasi õppida kõrgkoolis, peetakse ettevõtetes ja asutustes seda tegevuseks, mis peaks toimuma väljaspool tööaega. Selline olukord muudab õppimise noortele väga raskeks, sest ka osalise koormusega õppes toimuvad loengud enamasti päevaajal. Mõned vastanutest tõid välja, et teatud töökohtades ei eelistata noori, kes samal ajal ka õpivad, sest nende tähelepanu võib olla hajutatud.

41 protsenti küsitluses osalenutest väitis, et töö ja õppimine võtab rohkem aega kui algselt planeeritud ning ainus viis seda hästi teha on näpistada aega eraelu arvelt. Teisalt võib see

aga tähendada, et 41 protsenti noortest, kes küsimustikule vastasid, on valmis loovutama eduka töö ja õpingute nimel oma eraelu.

Siinkohal pakkusid noored ühe võimaliku lahendusena välja, et riik ja Euroopa Liit võiksid kehtestada soodsamad töötingimused noortele, kes on hõivatud tööjõuturul ja samal ajal ennast täiendavad. Eestis on õppivatel üliõpilastel seaduse järgi lubatud võtta kuni 20 päeva tasustatud puhkust. Valdav osa noortest väitis, et üsna sageli sellest ei piisa. Tegelikult kulub õppimisele rohkem kui 20 päeva ja tihti toimub see eraelu arvel.

Lisaks sellele olid noored arvamusel, et suurenema peaksid tolerantsus ja paindlikkus, eelkõige tööandjate poolt. Täpseid meetmeid selle saavutamiseks noored ei kirjeldanud.

Täiendavad poliitikasoovitused

Suur hulk uuringus osalenud noortest nõustus väitega, et töökoha leidmist soodustaks kõige enam:

- “riiklik tugi praktikavõimalustele ja pikema praktikaperioodi kehtestamine”,
- “eriala valiku nõustamine koolis” ning
- “soodustused ettevõtetele ja asutustele, kui need võtavad tööle noori”.

Paralleelselt praktikaprogrammide arendamise vajadusega sai lahtistes vastustes suure toetuse ettepanek: “Riik peaks kehtestama väljaspool kooli omandatud kogemuste ja oskuste arvessevõtmise süsteemi”. Noorte arvates ei nõua see liigseid riiklikke lisaressursse ega seadusemuudatusi, mida näiteks mõne teise ettepanekud meetme puhul teha tuleks.

Uuringus ilmnunud probleemidele aitavad lahendust leida täiendavad uuringud, sotsiaalne dialoog ja konsultatsioonid. Keskne roll koolide ja üldharidussüsteemi kõrval on seejuures noorteorganisatsioonidel (noorte volikogudel, noorteklubidel jt) ning noortekeskustel ja karjäärinõustajatel. Noorsootöö saab kaasa aidata karjäärinõustamise ja infolevi korraldamisel, samuti praktika, sealhulgas mitteformaalse hariduse ja koolivälise tegevuse tunnustamisel. Mõistes noorte probleeme sotsiaalsel, hariduslikul ja poliitilisel tasandil, saab paika panna konkreetse tegevuskava. Riigi, kohalike omavalitsuste, noorsootöötajate ja noorte esindusorganisatsioonide koostöös on võimalik rakendada meetmeid, et tagada noorte sujuv sisenemine tööjõuturule.

Uuringu tervikraport on Eesti Noorteühenduste Liidu veebis www.enl.ee/konsultatsioonid ja Tartu Ülikooli Euroopa kolledži veebis www.ec.ut.ee.¹

¹ Uuringu valmimisele aitasid kaasa Martti Martinson Eesti Noorteühenduste Liidust ja Marti Taru Eesti Noorsootöö Instituudist.